

Wyrok z 24 lipca 2006 r., [SK 58/03](#)
MOŻLIWOŚĆ PRZEDŁUŻANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

Rodzaj postępowania: skarga konstytucyjna Inicjator: osoby fizyczne	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: 0
--	---------------------------------------	-----------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Możliwość przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania – pod pewnymi warunkami, na okres oznaczony, przekraczający granice łącznego czasu stosowania tego środka określone w innych przepisach [Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego: art. 263 § 4]	Ochrona wolności człowieka Zasada proporcjonalności Nietykalkość i wolność osobista Prawo do sądu [Konstytucja: art. 31 ust. 1 i 3, art. 41 ust. 1, art. 45 ust.1]

Tymczasowe aresztowanie jest jednym z tzw. środków zapobiegawczych, stosowanych w celu zabezpieczenia prawidłowego toku tego postępowania wobec osoby, przeciwko której toczy się postępowanie karne. Może ono dojść do skutku jedynie na mocy postanowienia sądu wydanego na wniosek właściwego prokuratora (art. 250 ustawy z 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego; dalej: k.p.k.). Nadzwyczajny charakter wspomnianego środka wyraża się w tym, że – w myśl art. 257 § 1 k.p.k. – nie powinno się go stosować, jeżeli wystarczający jest inny środek zapobiegawczy (m.in. poręczenie, dozór lub zakaz opuszczania kraju).

Podstawowym warunkiem zastosowania środka zapobiegawczego, a zatem w szczególności tymczasowego aresztowania, jest duże prawdopodobieństwo, wykazane dowodami zebranymi w sprawie, że oskarżony rzeczywiście popełnił przestępstwo (por. art. 249 § 1 k.p.k.). Obok tego wymogu, zwanego też podstawą ogólną, zastosowanie tymczasowego aresztowania (a także, w świetle art. 258 § 4 k.p.k., każdego innego środka zapobiegawczego) wymaga dodatkowo zaistnienia jednej z tzw. podstaw szczególnych, opisanych w art. 258 § 1–3 k.p.k. (uzasadniona obawa ucieczki lub ukrywania się oskarżonego; uzasadniona obawa bezprawnego utrudniania postępowania karnego; pod pewnymi warunkami – surowa kara grożąca oskarżonemu lub, wyjątkowo, uzasadniona obawa popełnienia przez oskarżonego niektórych przestępstw).

Warto wspomnieć, że – w świetle art. 63 § 1 ustawy z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny – jeżeli osoba, wobec której zastosowano tymczasowe aresztowanie zostanie następnie prawomocnie skazana, okres tymczasowego aresztowania podlega zaliczeniu na poczet orzeczonej kary.

Reguły dotyczące okresu czasu, na jaki może zostać zastosowane tymczasowe aresztowanie są zawarte w art. 263 k.p.k. Odnośnie do postępowania przygotowawczego, § 1 wspomnianego przepisu ustanawia zasadę, zgodnie z którą areszt nie powinien przekraczać 3 miesięcy. Wyjątkowo, na wniosek prokuratora uzasadniony szczególnymi okolicznościami sprawy, można na tym etapie przedłużyć aresztowanie do 12 miesięcy (§ 2 wspomnianego przepisu). Z kolei § 3 tego przepisu stanowi, że łączny okres tymcza-

sowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym oraz w postępowaniu sądowym do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd I instancji nie może przekroczyć 2 lat.

Zaskarżony w niniejszej sprawie art. 263 § 4 k.p.k. ustanawia wyjątek od opisanych wyżej przepisów art. 263 § 2 i § 3, dopuszczając dalsze przedłużenie tymczasowego aresztowania na okres oznaczony, przekraczający odpowiednio 12 miesięcy (w postępowaniu przygotowawczym) lub 2 lata (w postępowaniu sądowym) – „jeżeli konieczność taka powstaje w związku z zawieszeniem postępowania karnego, przedłużającą się obserwacją psychiatryczną oskarżonego, przedłużającym się opracowywaniem opinii biegłego, wykonywaniem czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawłości lub poza granicami kraju, celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego, a także z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe”. Przedłużenia postępowania może dokonać właściwy sąd apelacyjny, działając na wniosek prokuratora apelacyjnego (jeżeli sprawa znajduje się jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego) lub sądu prowadzącego postępowanie. Na postanowienie w przedmiocie przedłużenia aresztu przysługuje zażalenie do sądu apelacyjnego orzekającego w składzie trzyosobowym (art. 263 § 5 k.p.k.).

Postępowanie w niniejszej sprawie zostało zainicjowane wniesieniem dwóch skarg konstytucyjnych, skierowanych do łącznego rozpoznania. W sprawach obydwu skarżących – postanowieniami Sądu Apelacyjnego, utrzymanymi następnie przez ten Sąd w mocy w wyniku wniesienia zażaleń – doszło do przedłużenia tymczasowego aresztowania na podstawie art. 263 § 4 k.p.k. Wskazując na możliwość *de facto* nieograniczonego przedłużania okresu aresztu na podstawie zaskarżonej regulacji, autorzy skarg konstytucyjnych zarzucili naruszenie ich konstytucyjnych i traktatowych gwarancji wyrażonych w art. 31 ust. 1 (ochrona wolności człowieka) i ust. 3 (zasada proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych wolności i praw), art. 41 ust. 1 (nietykalność i wolność osobista) i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (prawo do sądu), a także w art. 9 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (dalej: MPPOiP), otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (prawa osób aresztowanych lub zatrzymanych pod zarzutem popełnienia przestępstwa).

Przed przystąpieniem do merytorycznej oceny zarzutów, Trybunał zajął się formalną dopuszczalnością skarg konstytucyjnych (zob. niżej tezy 1–2). Pojawiła się bowiem wątpliwość, podnoszona w szczególności w stanowisku Prokuratora Generalnego, czy postanowienie sądu apelacyjnego wydane w wyniku wniesienia zażalenia na postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania jest orzeczeniem ostatecznym w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. Przepis ten uzależnia dopuszczalność wniesienia skargi konstytucyjnej od wydania w sprawie skarżącego ostatecznego orzeczenia o jego wolnościach lub prawach, którego podstawę stanowiła zaskarżona regulacja.

W niniejszej sprawie stanowiska popierające argumenty skarżących przedstawili Rzecznik Praw Obywatelskich (por. art. 51 ust. 2 ustawy o TK) oraz Helsińska Fundacja Praw Człowieka (por. § 11 ust. 2 regulaminu TK).

ROZSTRZYGNIĘCIE

I

Art. 263 § 4 k.p.k. w części obejmującej zwrot: „a także z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe” w zakresie, w jakim odnosi się do postępowania przygotowawczego, jest niezgodny z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji oraz jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

II

Trybunał **odroczył termin utraty mocy obowiązującej** zaskarżonego przepisu o 6 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw.

Ponadto Trybunał, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, postanowił umorzyć postępowanie w zakresie dotyczącym badania zgodności zaskarżonego przepisu z art. 9 ust. 3 MPPOiP, ze względu na niedopuszczalność wydania orzeczenia.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. Istotą orzeczenia ostatecznego, którego wydanie w sprawie skarżącego jest warunkiem skutecznego wniesienia skargi konstytucyjnej (art. 79 ust. 1 Konstytucji), jest związek tego orzeczenia z prawem lub wolnością konstytucyjną, nie zaś z innym postępowaniem – nawet gdyby postępowanie to miało charakter główny, zaś postępowanie, w którym wydano orzeczenie, było jedynie poboczne wobec postępowania głównego.
2. Tymczasowe aresztowanie wiąże się z ograniczeniem wolności osobistej, jednak nie można go utożsamiać z karą pozbawienia wolności. Tymczasowo aresztowany jest bowiem objęty domniemaniem niewinności, zaś karę wymierzyć można jedynie winnemu. W konsekwencji, z punktu widzenia skargi konstytucyjnej, postępowanie w sprawie przedłużenia tymczasowego aresztowania jest odrębne od postępowania karnego przeciwko tymczasowo aresztowanemu, mimo że pozostaje z nim w związku i toczy się w jego ramach. Dotyczy bowiem innej podstawy ograniczenia wolności osobistej. Ponadto, możliwość uchylenia przez sąd tymczasowego aresztowania w każdym momencie nie oznacza, że postanowienie w sprawie zastosowania czy przedłużenia tego środka nie posiada cechy ostateczności w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. Każde bowiem postępowanie w przedmiocie tymczasowego aresztowania jest postępowaniem nowym, toczącym się niejako od początku aż do chwili jego prawomocności. Przyjęcie przeciwnego założenia oznaczałoby, że kontrola konstytucyjności podstawy zastosowania lub przedłużenia tymczasowego aresztowania mogłaby przynieść efekt dopiero wówczas, kiedy nie miałaby już żadnego znaczenia dla tymczasowo aresztowanego; niweczyłoby to wymiar gwarancyjny skargi konstytucyjnej w odniesieniu do osoby najbardziej zainteresowanej. W konsekwencji, należy uznać, że postanowienie sądu apelacyjnego oddalające zażalenie na przedłużenie tymczasowego aresztowania jest orzeczeniem ostatecznym, jako że skarżącemu nie przysługuje już żaden środek odwoławczy. Brak zatem podstaw do umorzenia niniejszego postępowania na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK.
3. Jakkolwiek nazwa instytucji prawnej nie przesądza jej treści, treść danej instytucji powinna być adekwatna do jej nazwy. Szczególna zaś powinność ciąży na ustawo-

dawcy wyznaczającym ramy instytucji funkcjonującej w Konstytucji, posiadającej w niej określone znaczenie. W przeciwnym razie normatywna treść Konstytucji mogłaby być zmieniana przez ustawodawstwo zwykłe, nadające terminom konstytucyjnym odmienne znaczenie bądź wprowadzające instytucje prawne z pozoru nowe, posiadające jednak treść już ugruntowaną i związaną z normą konstytucyjną. Uwagi te odnoszą się w szczególności do instytucji tymczasowego aresztowania, powołanej w art. 41 ust. 3 Konstytucji.

4. Instytucja „tymczasowego aresztowania” powinna polegać nie tylko na „aresztowaniu”, a więc ograniczeniu wolności osobistej, ale również być środkiem „tymczasowym” – stosowanym jedynie przez czas określony wobec osoby nieskazanej, objętej domniemaniem niewinności.
5. W świetle zaskarżonego art. 263 § 4 k.p.k. zakończenie tymczasowego aresztowania nie wynika z ograniczeń ustawowych, a więc związanych z istotą tej instytucji, lecz z ograniczeń rzeczywistych, wynikających z przebiegu czynności procesowych. Ponadto – w przeciwieństwie do art. 263 § 1–3 k.p.k. – zaskarżony przepis nie wskazuje czasu, na jaki można ustanowić tymczasowe aresztowanie. Wymaga tylko, by był to „okres oznaczony”, nie określając żadnej innej bariery czasowej dla łącznego okresu stosowania tymczasowego aresztowania ani innych ograniczeń (np. co do liczby możliwych postanowień sądu w przedmiocie przedłużenia okresu aresztowania). Element „tymczasowości” takiego aresztowania staje się w konsekwencji bardzo nieostry.
6. Wobec każdej z przesłanek przedłużenia tymczasowego aresztowania wymienionych w art. 263 § 4 k.p.k. można skierować zarzuty braku precyzji. W szczególności z wymienionego przepisu nie wynika, czy przyczyna w postaci „przedłużającego się opracowywania opinii biegłego” odnosi się jedynie do wypadków „obiektywnych” (np. związanych ze stopniem trudności opiniowanego zagadnienia, koniecznością zdobycia określonych danych), czy też może wiązać się z opieszałością biegłego lub koniecznością wcześniejszego przedstawienia przez niego opinii w innych sprawach. Te same uwagi dotyczą „przedłużającej się obserwacji psychiatrycznej oskarżonego”, a nawet wykonywania „czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawłości lub poza granicami kraju”. Jednak szczególnie nieostry charakter ma ostatnia przesłanka („a także z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe”). Nie stanowi ona klauzuli generalnej, mającej za zadanie uelastyczenie przepisu, jako że nie odsyła do żadnego pozaprawnego systemu normatywnego. W szczególności nie wiadomo nic o charakterze owych „innych przeszkód”: czy wynikają one z winy tymczasowo aresztowanego, czy organów prowadzących postępowanie, czy też są wynikiem warunków obiektywnych lub siły wyższej. Brak też przesłanek do jednoznacznego odczytania zwrotu „których usunięcie było niemożliwe”. Ustawodawca używa tu czasu przeszłego, wskazując tym samym, że przeszkody nie mogły być usunięte w określonym momencie, nie precyzując jednak, o jaki moment chodzi.
7. Uregulowania ustawowe, na podstawie których dopuszczalne jest pozbawienie wolności, muszą spełniać najwyższe wymagania, szczególnie co do stopnia precyzji. Wskazane wyżej mankamenty nie muszą jednak prowadzić do orzeczenia niekonstytucyjności odnośnie do wszystkich przesłanek wymienionych w zaskarżonym przepisie. Nieostre zwroty ustawowe mogą być doprecyzowane orzecznictwem sądowym wypracowanym w toku właściwej praktyki, sprawowanej pod kontrolą sądów. Nie sposób jednak formułować podobnych oczekiwań w odniesieniu do przepisu, który przez swoją

ogólnikowość nie zawiera w istocie żadnej treści normatywnej, czyli do ostatniej przesłanki możliwości przedłużenia tymczasowego aresztowania, wymienionej w art. 263 § 4 k.p.k., szczególnie jeśli odnosi się to do postępowania toczącego się na etapie przedsądowym. Regulacja ta ogranicza korzystanie z konstytucyjnie chronionej wolności w sposób na tyle nieostry, że narusza istotę tej wolności. Czyni bowiem z wyjątku normę nader łatwą do zastosowania, gdyż przesłanki w niej występujące z trudem poddają się obiektywnym kryteriom oceny. W rezultacie wyjątek może być łatwo przekształcony w regułę.

8. O ile na etapie postępowania sądowego sąd stosujący lub przedłużający areszt tymczasowy obejmuje swoją wiedzą każdy aspekt toczącego się postępowania, i tym samym jego realna odpowiedzialność za przebieg tego postępowania jest pełna, to na etapie postępowania przygotowawczego, którego sąd nie jest gospodarzem, istnieje obawa podejmowania decyzji niejako „na wyrost”, przed uzyskaniem pełnego obrazu możliwego do zebrania materiału dowodowego. Rodzić to może po stronie sądu daleko idącą ostrożność przed zakwestionowaniem stanowiska prowadzącego postępowanie przygotowawcze w obawie o dobro tego postępowania. To samo więc brzmienie art. 263 § 4 k.p.k. może prowadzić, ze względu na charakter przedsądowej i sądowej fazy postępowania, do odczytania różnej treści tego przepisu. Z powyższych przyczyn kryterium oceny konstytucyjności w odniesieniu do fazy postępowania przedsądowego powinno być zaostrzone (por. pkt I sentencji).
9. Przepis art. 45 ust. 1 Konstytucji nie dotyczy tymczasowego aresztowania, a jedynie takich zasad postępowania sądowego, jak sprawiedliwość, jawność i brak nieuzasadnionej zwłoki.
10. Powyższe uwagi mają także zastosowanie do art. 9 ust. 3 MPPOiP. Badany przepis nie dotyczy bowiem postępowania karnego jako takiego. Przede wszystkim jednak, przepis umowy międzynarodowej nie może stanowić wzorca kontroli w postępowaniu wszczętym wniesieniem skargi konstytucyjnej (zob. art. 79 ust. 1 Konstytucji).
11. Konieczność zastąpienia kwestionowanego przepisu rozwiązaniem nowym, odpowiadającym w pełni standardom konstytucyjnym, nakazuje [odroczenie utraty mocy obowiązującej](#) przepisu w części, w której został on uznany za niezgodny z Konstytucją (por. art. 190 ust. 3 Konstytucji).
12. Dużo lepszym rozwiązaniem od przyjętego przez ustawodawcę byłaby dywersyfikacja podmiotów: prowadzącego sprawę i wnioskującego do sądu o przedłużenie tymczasowego aresztowania. W przypadku postępowania przygotowawczego podmiotem takim mógłby być Prokurator Generalny, do którego wcześniej z odpowiednim wnioskiem musiałby wystąpić prokurator prowadzący daną sprawę – przy zachowaniu dotychczasowej kompetencji sądu apelacyjnego. Ponadto, określenie łącznego czasu tymczasowego aresztowania, który nie może być przekroczony w żadnych okolicznościach, działałoby zdecydowanie mobilizująco na organy prowadzące dane postępowanie.

**Przepisy Konstytucji, ustawy o TK, regulaminu TK
oraz Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych**

Konstytucja

Art. 31. 1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

[...]

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 41. 1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

[...]

3. Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczony postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami.

Art. 45. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.

Art. 79. 1. Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.

Art. 190. [...] 3. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny - dwunastu miesięcy. W przypadku orzeczeń, które wiążą się z nakładami finansowymi nie przewidzianymi w ustawie budżetowej, Trybunał Konstytucyjny określa termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego po zapoznaniu się z opinią Rady Ministrów.

Ustawa o TK

Art. 39. 1. Trybunał umarza na posiedzeniu niejawnym postępowanie:

- 1) jeżeli wydanie orzeczenia jest zbędne lub niedopuszczalne,
- 2) na skutek cofnięcia wniosku, pytania prawnego albo skargi konstytucyjnej,
- 3) jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał.

Art. 51. 1. O wszczęciu postępowania [w trybie skargi konstytucyjnej] Trybunał informuje Rzecznika Praw Obywatelskich; art. 33 stosuje się odpowiednio.

2. Rzecznik Praw Obywatelskich może, w terminie 60 dni od otrzymania informacji, zgłosić udział w postępowaniu.

Załącznik do uchwały Zgromadzenia Ogólnego Sędziów TK z 22 października 1997 r. – Regulamin Trybunału Konstytucyjnego

§ 11. [...] 2. Prezes Trybunału lub skład orzekający może także zwrócić się do innych organów lub organizacji o zajęcie stanowiska w kwestiach, mogących mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia zawisłej sprawy.

Międzynarodowy Pakt

Art. 9. [...] 3. Osoba aresztowana lub zatrzymana pod zarzutem dokonania przestępstwa powinna być w krótkim czasie postawiona przed sędzią lub przed inną osobą ustawowo uprawnioną do sprawowania władzy sądowej i powinna być osądzona w rozsądnym terminie lub zwolniona. Nie powinno stanowić ogólnej zasady, że osoby oczekujące na rozprawę mają być zatrzymane w areszcie, lecz zwolnienie ich może być uzależnione od gwarancji zapewniających ich stawienie się na rozprawę, w każdej innej fazie postępowania sądowego oraz – w razie potrzeby – w celu wykonania wyroku.